

4. Шевців М. Б., Гончарук К. А. Пропаганда як соціально-правове явище: проблеми розуміння. *Актуальні проблеми історико-правової та міжнародно-правової науки. Південноукраїнський часопис*. Вип. 1. 2019 С. 119–122.

5. Johannsen B. Strategie und Kultur. Neue Perspektiven für den öffentlichen Kultursektor. Bielefeld : transkript Verlag, 2019. 336 s.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-8574-47-5-6>

Зикун Н. І.

*доктор наук із соціальних комунікацій, професор,
декан факультету соціально-гуманітарних технологій,
спорту та реабілітації
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

Вдовенко Л. І.

*старший викладач кафедри іноземних мов
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Київська область, Україна*

МОВА СПОРТУ ЯК МАРКЕР СВОБОДИ: ВИКОРІНЕННЯ КОЛОНІАЛЬНИХ КАЛЬОК

Мова спорту є одним із навиразніших індикаторів суспільно-політичних трансформацій та культурної ідентичності нації. Попри відносну молодість, спортивна, або інакше – спортова, термінологія завдяки своїй масовості охоплює широкі аудиторії та формує мовні звички. Саме тому аналіз мови спорту дає можливість виявити глибинні процеси мовної асиміляції і тенденції відновлення культурної самотності.

Аналіз спортивної практики і її медійного відображення, узагальнення мовознавчих досліджень дають підстави говорити, що український спортивний дискурс зберігає вплив радянської та російської культурної спадщини. Це виявляється у використанні калькованої термінології, росіянізмів та радянських кліше, що знеособлюють український спорт, позбавляють його автентичності й підсилюють сприйняття як частини імперської спадщини. Такі мовні залишки стають джерелом конфліктів та напруги, особливо в умовах війни та боротьби за ідентичність.

Як зауважує соціолінгвістка Л. Підкуймуха, після повномасштабного вторгнення Росії 2022 року мовна ідеологія українців – тобто уявлення, цінності та емоції, які люди пов'язують із мовою, – зазнали істотних змін у всьому українському суспільстві. ... Українці почали демонтувати символічні основи імперського впливу» [3]. Це повною мірою стосується спортивної діяльності й мови, яка її обслуговує.

Відтак актуальним є проведення комплексного дослідження, спрямованого на виявлення, аналіз та критичне осмислення застарілих або колоніально забарвлених термінів, які досі використовуються у сфері українського спорту.

Нині маємо значний масив наукових розвідок у форматі наукових статей, дисертацій щодо проблем розвитку спортивної термінології – від дослідження її в історичному аспекті (зокрема, О. Вацеба, Б. Матулкін, І. Янків), спроб періодизації (І. Воронюк, О. Породько-Лях, М. Кудря) до термінологічного планування, оновлення і систематизування терміносистем окремих видів спорту, очищення від нетипових для української мови елементів (О. Боровська, І. Дикань, Ю. Самсон, І. Янків, інші). Вони наголошують на потребі системного упорядкування терміносистем і очищення їх від колоніальних нашарувань. Згідно з постколоніальними студіями (зокрема, Е. Саїд [4]), мовні практики є ключовим індикатором колоніального контролю: нав'язана мова перетворюється на інструмент ідеологічного домінування. Відновлення питомої термінології постає як акт деколонізації та повернення культурного суверенітету.

Упродовж десятиліть радянської доби українська мова у спорті була фактично витіснена на периферію, а мовна норма вибудовувалася через російське посередництво. Це породило пласт термінів, невластивих українській словотвірній системі, які закріпилися у професійному та побутовому вжитку: *корзина* замість *кошик*, *гонка* замість *перегони*, *нападаючий* замість *нападник*, *єдиноборство* замість *одноборство*, *віджиматися* замість *відтискатися* тощо. Такі форми відображають не лише спортивну реальність, а й механізм відтворення колоніального мислення: російське слово сприймалося як єдиний зразок, а український відповідник творився за принципом механічного перекладу. Російська мова спричинила появу термінів, де порушувалася внутрішня логіка української словотвірної системи.

У сучасних умовах спортивний дискурс перетворюється на арену боротьби між колоніальною спадщиною та процесами мовного відродження. Використання питомо українських термінів набуває символічного змісту: це не лише лінгвістичний вибір, а й прояв громадянської позиції та національної гідності. Нині важливо звільнити спортивну лексику від росіянізмів, що закріпилися у професійному

й медійному дискурсах, створюючи своєрідний пласт, який не відповідає питомим нормам української мови. Зокрема, низка термінів увійшла до ужитку як росіянізми, тобто механічні переклади з російської, без урахування національних мовних традицій. Це явище не лише деформувало мовний простір, але й стало маркером культурної залежності.

Спорт як масова соціальна практика формує колективні уявлення та емоційні наративи. На відміну від інших професійних сфер, доволі закритих, спортивна мова поширюється надзвичайно швидко: її відтворюють тренери, журналісти, уболівальники, освітні інституції. Тому зміна термінології у спорті має потенціал стати загально-суспільним стандартом.

Знаково, що першими почали привертати увагу до цієї проблеми дослідники-спортсмени [2, с. 84]. Проте досі терміни, які мають викривлений онтологічний зміст, лексеми-росіянізми функціонують у спортивному дискурсі й загалом публічному просторі, до прикладу: *вправи загальнорозвиваючі, нападаючий, упор ковзаючий, упор перекатний, мускулатура, стройова підготовка, розминка, прийом, жим, випад, зарядка, снаряд* тощо.

Деколонізація спортивної мови в Україні, насамперед спортивної термінології, постає як комплексний процес, що поєднує мовну політику, культурну ідентичність та державні стратегії розвитку. На відміну від спонтанних змін, що відбуваються у мовленні вболівальників чи спортивних журналістів, цей процес потребує цілеспрямованої підтримки з боку інституцій – від державних органів до федерацій, університетів і засобів масової інформації. Серед інструментів реалізації цього завдання – створення офіційних глосаріїв, словників, унормування правил використання українських термінів у спортивній документації та комунікаціях. Акцент на питомих термінах у спортивних трансляціях, матеріалах для тренінгів та навчальних посібниках посилить вплив на широкую аудиторію і сприятиме закріпленню мовних стандартів. Важливу роль мають відіграти університети та тренінгові центри, які готують нове покоління тренерів, коментаторів і журналістів, здатних закріплювати питомі мовні стандарти, а також широка спортивна громадськість. Адже деколонізація спортивної мови має ширший сенс, ніж просто заміна калькованих слів. Це акт символічного спротиву, що відображає цінності свободи та самобутності.

Таким чином, мова спорту є важливим інструментом формування національної ідентичності. Вона поєднує культурні, символічні та практичні аспекти, слугуючи маркером свободи та незалежності. Використання питомих українських термінів у спортивному просторі

не лише відновлює мовну норму, а й підсилює відчуття національної гідності та єдності серед громадян.

Література:

1. Воронюк, І. О. Українська термінологія сфери фізичної культури і спорту: витоки, становлення, особливості. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*, (212), 96–103. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-14>
2. Мартинюк М. Проблеми термінного планування в галузі фізичної культури та спорту. Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2005. № 538. С. 84–88.
3. Pidkuimukha, Liudmyla. "Identity Speaks: How Language Ideologies Are Reshaping Ukraine." Zentrum für Osteuropa- und internationale Studien, July 16, 2025. URL: <https://www.zois-berlin.de/en/publications/zois-spotlight/identity-speaks-how-language-ideologies-are-reshaping-ukraine>
4. Said, Edward W. *Culture and Imperialism*. New York : Knopf, 1993.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-8574-47-5-7>

Карікова Н. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології та історії
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна*

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Деколонізація освіти в Україні неможлива без утвердження рідної мови як головного інструменту формування свідомості та ідентичності. Українська мова є фундаментом єдності та незалежності держави, тоді як кримськотатарська – символ відновлення історичної справедливості та права корінного народу на власний голос. Освіта українською і кримськотатарською мовами в реінтегрованому Криму має стати потужним засобом подолання колоніальної спадщини, зміцнення національної пам'яті та побудови майбутнього, де мова буде не лише засобом спілкування, а й гарантією свободи та культурного розвитку.

На сьогодні тема деколонізації освіти є актуальною як для материкової частини України, так і для тимчасово окупованого Криму